

پول داد رفت و حالا با وجود این تلگرافات و این تریبات می پرسم آیا صحیح است وزراء بگویند مسئله شیراز اصلاح شد ما باید ساکت باشیم و علاوه یکی از آن حکام منزل بپرستند محدود می را چرا منزل کردید؟ چه جواب بگویم و یکی دیگر ازو کلای آذربایجان چنین اظهار داشت هیئت وزراء در تلگرافخانه مشغول مذاکره و مشاوره هستند آنها يك تكلیفی دارند و ما هم يك تكلیف دیگری داریم بگویی نمی شود این مسئله واگذار شود . مجلس متفق الرأی قوام الملک را - از شیراز واجب الازاله دانست عهده بنده این است يك چیزی نوشته شود بوزارت داخله و احضار بمجلس شوند اینجا بفرمایند دلیل عزل قوام الملک صلاح نیست والا باید اوتا عصری عزل شود . بالجمله پس از مذاکرات زیاد اتفاق آراء بر این شد که شرحی از طرف مجلس بوزارت داخله در عزل قوام الملک نوشته شود (در این موقع رئیس و عموم اهل مجلس بجهت رفع خستگی رفتند باطابق دیگر و پس از نوبت الجمله تنفی مراجعت باطابق رسمی نمودند

آقای احسن الدوله - جناب رئیس جبهه اینکه لایحه دادم نمی خوانند چیست با غلط است یا صحیح مقصود آگاهی ملت است چه ضرر دارد خوانده شود. رئیس جواب دادند دیر نشده و لایحه که آقای احسن الدوله نوشته بودند آقای حاجی سید نصرالله قرائت نموده صورت آن ازقرار ذیل است

لایحه آقای احسن الدوله

چون علی الظاهر زمان نفاق در گذر و موقع اتحاد مابین دولت و ملت می رسد با آواز بلند میتوان گفت ماضی ماضی و امروز که فی الحقیقه بدو کار است عرض میکنم ماملت غیور ایران که بمدار هزار سال خواب غفلت بهوش آمده هنوز در اطاق تاریک عقب روشنائی میکردیم و با این حالت ضعف و پیریشانی که دیگر مذاکره جهات آن جایز نیست با کمال صراحت و امیدواری این هیئت محترم وزاری نظام را که خوششان را وظیفه خواری و پاسبان ملت ایران قرار داده در مقابل بیست کرور نفوس زیر بار چنین مسئولیت مهمی رفته اند عجلان من صمیم قلب قبول کرده تبریک و تهنیت عرض میکنم ولی ملت ایران باید بدانیم که دولت و ملت در حکم دو قوه جاذبه و دافعه هستند و باتفاق یکدیگر امور مملکتی را مرتب و منظم نمایند مشروط براینکه ما و کلاهی ملت هم بر رذخه های کاری خودمان که داریم علاوه بر سابق نمک غیرت باشیم و خواب استراحت بر خود حرام کرده آتی از اقدامات و اعمال طرف ما بل که دردم نظراست غفلت ننماییم و خدای نکرده بطعم رائحه عطریات خوش فریفته دستمالهای نرم و لطیف (کور و فورمی) حکمای حافظ را استشمام نکنیم که مجدداً عده هوش و بغیاب غفلت ابدی رفته منتظر صور اسرافیل شویم البته ایشان هم در صورتی که ما همارا بیدار و مجدداً عمل دیدند بهت و زحمت خودشان افزوده بانیات مقدس در اصلاح امور دولت و ملت سامی و جاهل خواهند بود و از نتیجه اقدامات هرا دوه و وزارتی در روزنامه رسمی دولت بدون تأخیر بفرستاده اهل مملکت را مستحضر خواهند نمود پس از این یکی ازو کلای آذربایجان خطاب بر رئیس نموده اظهار داشتند اجازه داده شود تلگراف تبریز در باب سفارت اسلامبول خوانده شود. رئیس جواب دادند محتاج به تحقیق نیست مکاتیب کثرت در این باب رسیده . تلگراف مزبور قرائت شد که خلاصه آن قریب

باین مضمون بود . بعنوان مجلس مقدس ازقرار مکاتیب مبنی بر تشکی ارفع الدوله سقیر کبیر دولت علیه در اسلامبول بر طبقه ایرانی عموماً و طبقه تجار خصوصاً سخت گرفته بطوریکه فوق طاقت و صبر طبقه شده البته از وجنات ایشان حال او رهم معلوم است و درین اوقات دو نفر از تبه ایران را تبعید نموده اند و این کار موجب شورش خواهد شد و در این موقع این انتقال صلاح نیست و او هاش میکنم جدا دفع و جلو گیری از اینگونه حرکات ارفع الدوله شود والا شورش آنجا سرایت به تبریز خواهد کرد . و نیز استنداء میشود تشکیات و اظهاراتی که از رشت و قم شده بفل مساعدت و همراهی شود . بعد از ختم قرائت تلگراف همان وکیل آذربایجان اظهار داشت در خصوص اجتناب ارفع الدوله و تمذیبات ایشان حرف داشتم اگر تمذیبات حاجی آقا محسن محتاج به تحقیق باشد تمذیبات او محتاج به تحقیق نیست هر کس یکماه در اسلامبول باشد مثل این است يك سال در زیر جنگ حاج آقا محسن و قوام الملک باشد طوری حقوق ایرانها را فروخته و ضایع کرده است که چه عرض کنم حالا ایرانها در کار و انصرای خودشان تشکیل انجمن تجارتی می دهند او می رود به حکومت عارض میشود که این انجمن انجمن سیاسی است بقوه جبریه متفرق نمایند همین طور در طرازون . یکی دیگر ز وکلا اظهار کردند همین طور که آقای تقری زاده گفتند علاوه بجهت من نوشته اند طوری که نمیشود گفت . یکی دیگر از وکلا آذربایجان اظهار داشت ارفع الدوله کسی است که قلی را که با او خیانت کرده و حقوق ما را فروخته بجواهر گرفته و میگوید باید این قلم را محترم نگاه داشت . در این موقع معاون وزارت خارجه بمجلس ورود نموده چنین اظهار کردند که جناب ارفع الدوله در این خصوص تلگرافی کرده بودند و راپورت هم رسیده بود اینجا آوردم خدمت جناب رئیس و آقای مستشار الدوله و چند نفر دیگر ازو کلاء محترم بودند از نظرشان گذشت ما حاصل راپورت و تلگراف این بود که اگر اقدامی کرده اند مآل اندیشی شده مسئله تعدی نبوده آنها میخواهند انجمن نمایند جناب ارفع الدوله مانع شده گفته اند صلاح نیست همان وکیل آذربایجان جواب دادند همین دل داشت بر صدق شایب آنها مگر اسلامبول از روسیه بدتر است که انجمن تجارتی دارند یکی دیگر ازو کلای آذربایجان بیان نمودند برای تبرئه هر ظالمی يك عفی الله ما سف قرار گذاشته اند او را بگویند تمام است من عرض میکنم ارفع الدوله طوری است که حاج آقا محسن پیش او خیلی ادم خوبی است .

معاون وزارت خارجه جواب دادند در کلیه اعمال جناب ارفع الدوله حرف ندارم ولی در خصوص این مسئله این انجمن گویا صلاح اندیشی شده باز همان وکیل آذربایجان جواب دادند آن انجمن انجمن سیاسی که نبوده در جائیکه سه چهار هزار ایرانی هست هیچوقت پلیس بدون اذن سفیر آنجا نمی رفت ارفقه گفته است که اینها انجمن سیاسی دارند یا نزد نفر پلیس وارد آن مکان شده و خفیه ویس هم گذاشته اند ایرانها خواسته اند بروند سفارت انگلیس این رهم اطلاع به حکومت داده است ادم گذاشته اند و جلو گیری نمودند ما هم فقط

در خصوص انجمن نیست عرض در کلیه اصال ایشان است در این موقع آقای سید محمد تقی رفقه که از طرف مجلس بوزارت جلیله داخله در باب قوام الملک و دو سر هایش نوشته شده بود قرائت کردند فی الجمله در الفاظ آن رفقه مذاکره و مشاوره بمیان آمده یکی ازو کلای آذربایجان چنین تقریر کردند در صورتیکه ناپره فساد در آنجا مشعل است ما با تشاجر کلمات کار را معطل کرده ایم و احتمال دارد چند نفر آنجا مقتول شوند حال آقایان چنین صلاح دانستند که رای مجلس باین عبارت اغطار شود اگر نشد وانجام نگرفت دو باره بطور دیگر اغطار شده و نوشته میشود در این موقع مجلس ختم شد .

مذاکرات روز سه شنبه ۲۲

روز سه شنبه بیست و سیم بر حسب معمول مجلس شورای ملی انعقاد یافت هیئت وکلای هم حضور بهم رسانیده ولی بواسطه وصول پاره از تلگرافات و وجود مطالب مهمی که اظهار آن در مجلس رسمی و حضور تماشاچیان خوف تأخیر و عدم اختتام مقصود میرفت هیئت وکلا از طرف رئیس باطابق مخصوص دعوت شده در آنجا مشاورات و مذاکرات لازمه انجام یافت .

در این موقع که مجلس علنی بمجلس سری تبدیل یافت و تماشاچیان از شنیدن مذاکرات نا امید شدند از عمارت فوقانی و مجلس رسمی در صحن عمارت اجتماع نموده اعضای انجمن اتحادیه فارس که از تمذیبات قوام الملک شیرازی چند روزی در صحن عمارت مجلس تعین اختیار نموده بودند بامتظالمین عراق و قم و طایفه شاهسون بغدادی که آنها هم در مجلس متظلمند هم آواز شده تمذیبات وارده و تظلمات معافانه خود را در محضر عام ابراز و اظهار داشتند .

و زقت غریبی بعضار دست داده بعضی از حضار رازای آن شد که صدور اینگونه تمذیبات بواسطه عدم اختتام نظامنامه اساسی و معین نبودن حدود و وظائف حکام و غیر حکام است در این صورت بایست عموماً امضا و اجرای او اند نظامنامه اساسی را خواستار شده تارفع تمام این تمذیبات بشود .

حضار عموماً و متظلمین خصوصاً نخست امضا و اجرای نظامنامه اساسی و در ثانی احضار و مجازات حاج آقا محسن عراقی و قوام الملک شیرازی و متولی باشی قمی و رفع تمذیبات از طایفه شاهسون بغدادی را پیشنهاد نمود و جداً ازو کلای عظام انجام این مقاصد را اکیداً خواستند .

از طرف مجلس مقدس احضار حاجی آقا محسن و قوام الملک شیرازی و متولی باشی قمی و اقدامات مجدانه که در این خصوص همین دوماه روزی بعمل آمده و هم قریب نتایج اقدامات مجلس مکشوف خواهند شد ابلاغ گردید در خصوص امضا و اجرای نظامنامه اساسی هم چنین ابلاغ گردید که سواد نظامنامه اساسی حضور هیچ احلامیه نتقیج شده پس از تصویب در مجلس همین دوروزه بعنونه ایوان تقدیم خواهند شد انشاء الله تعالی بسمه مبارک رسیده و روزی در موقع امر اگزارده میشود

مذاکرات هیئت امین

روز پنجشنبه ۲۳

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۲۱ را آقای حاج سید نصرالله قرائت کردند.

حاج سید نصرالله - موضوع مذاکرات امروزه نظامنامه وزارت داخله است.

حاج محمد تقی - بهترین است که مذاکره نظامنامه وزارت داخله را معول بروز دیگر قرائت چیزی که امروزه اهمیتش از تمام زیادتر است مسئله نان است خوب است در خصوص عمل نان هر اقدامی را صلاح میدانید اکیداً اقدام شود زیرا که امروز نزدیک است از احتشاش عمل نان دکانین بازار بته شود.

محقق الدوله - بطور اطمینان عرض میکنم در خصوص عمل نان از طرف مجلس اقدامات لازمه بعمل آمده آنچه را که شاید دید ما هم نظیر آنرا دیدیم امید است تا فخر اسباب آسودگی خلق فراهم شود امروز هم رؤسای کمیانی در دربار مجلس متعقد نموده بودند با وزیر در این خصوص مذاکرات لازمه را نموده اند امید است بروجه صحیح موجبات آسایش عامه تأمین میگردد.

آقای میرزا محمود دخواستاری - بنده در این انجمن بودم ولی فعلاً ما نمی توانیم اطمینان حاصل نمایم تا اساکت بدانیم بهتر این است نتیجه اقدامات وزارت داخله به مجلس ابلاغ شود تا موجب اطمینان ما و موکلین گردد.

موقن الممالک - از زمان مرحوم محمد شاه تا کنون هزار و چهار صد قریه از املاک طهران جزو خالصجات بوده اکنون هم باقی است باید بدانیم کدام این املاک چطور شده و کجا است.

وکیل - عجله این مسئله هم بدرمان میخورد چند روز قبل که در خصوص عمل نان مذاکره شده هیچ اسلام فرمودند که هر کس کسند دارد و نمیدهد باید بیاورند و بفروشد نتیجه این مطلب چطور شد.

آقای میرزا محمود دخواستاری - وظیفه وزارت داخله حاله است که اصلاح این نوائی و رفع این مفاصه را بکنند کمیانی نان هم باید کسند برساند این ترتیب را ماباید از آنها بخواهیم.

حاج سید علیاحمد حسینی شاهنشاهی - آنچه این دوماه روزه مسوع میشود دلالت بر این دارد که این مفاصه از طرف خیابانها تولید شده بعلا اینکه کمیانی کسند رسانیده ولی آنها نان بخلق نمیرسانند.

آقای میرزا محمود دخواستاری - عقیده بنده بر این است ماباید کاری باینهاند اشتباهیم فقط بایست اصلاح این عمل را بخواهیم بحالهی یکی دوروز مهلت بدهیم اگر اصلاح نشد باید در اینجا بنشینیم و جداً اصلاح بخواهیم.

حاج سید نصرالله - معینطوریکه آقای میرزا محمود اظهار داشتند خوب است.

آقای میرزا محمود - اهل طهران بدانند که هر روزه دوماه روزه و مشخصه تومان از بابت تفاوت عمل نان داده میشود این هم حال نان است که می بینیم حکومت هم اقدام نمیکند که خیابان را آورده سیاست کند.

رئیس - معینطوری که جناب محقق الدوله گفتند امروز از صبح تا ظهر بجهت انجام این مقصود مجلس دایمیت اقدامات لازمه بعمل آمد در این خصوص رقبه بوزارت داخله نوشته شد ظهر جواب از طرف وزارت داخله رسید که مضمون آن این بود رؤسای کمیانی دو ساعت بیرون مانده بدربار بایستد که آنچه لازم است اقدام و اهتمام بشود این

اقدامات شده حالا چه نتیجه حاصل شود چه عرض کنم

وکیل التجار - حال کابین طوار اقدام شده بهتر این است فعلاً نتیجه مجلس را از وزارت بخواهید شرحی بنویسید که نتیجه مذاکره با رؤسای کمیانی چه شده اطلاع بدهید تا اطمینان حاصل شود.

حسام الاسلام - فعلاً مجلس متهم شده دخلش را دیگران میبرند و نه متهم را باماعت.

رئیس - اگر مجلس بخواهد اطلاع صحیح حاصل نماید باید مختصری بخواج امین الضرب بنویسد و نتیجه مذاکرات را بخواهد تا معلوم شود.

(نتیجه مذاکرات این شد که از طرف مجلس شرحی بخواج امین الضرب نوشته و نتیجه مذاکرات آن مجلس معلوم گردد.)

وکیل التجار - چند مسئله مهمی بود که باید در مجلس عرضه دارم تا اقدامات لازمه بعمل آید یکی نظامنامه انجمنهای ایالتی است که بعد از تمام شده و بهجه فرستاده شد دیگر متمم قانون اساسی که آنهاهم انشاء الله دفعه سیم قرائت شده با تمام میرسد.

حاج سید نصرالله - تأخیر اختتام نظامنامه اساسی از آن باب است که قانون ما قانون مقدس شرع محمدی است باید نهایت دقت بشود که مبادا سر موئی تخلف شود مقصود این است که بواسطه یار از عنوانات اسباب احتشاش اذهان فراهم نشود اگر قدری تعویق افتاده بلا حظه دقت و مواظبت تامی است که باید رعایت شود.

وکیل التجار - البته باید توافق نظامنامه اساسی را با قوانین شرع همیشه منظور داریم مسئله دیگر بودجه مالی است که تا کنون از این کمیسیون که منعقد است بنده هیچ نتیجه ندیده ام الان دو ماه از اول سال گذشته است و مالیات گرفته میشود گمان این است دیگر نشود تغییر داد فعلاً اگر لازم است اعضاء کمیسیون تغییر داده شود تغییر بدهید تا این عمل زود تر انجام پذیرد حکام مالیات را میگیرند از باب بیول هم در بیول مداخله میکنند.

آقای سید محمد تقی - راپورتی را که آقای احسن الدوله از انجمن عراضی داده بودند قرائت کردند (به آقایان محترم مجلس مقدس مؤده بناد که بعد از انتظار زیاد از تغییر وزارت داخله نتیجه خوبی حاصل گردید و این دو روزه چهل فقره جواب عراضی متظلمین بطور مساعد صادر و بانجین عراضی رسیده و ماب امیدواری شده است علی الخصوص در فقره موقوفی بیولات که دو فقره رعایا عارض شده بودند سریعاً بحکومت نوشته شده که صاحب بیول حق تعرض بر عاریت ابدان اشاعه سایر وزرا هم تأسی کرده اقدامات معدهانه در جواب عراضی بعمل آورده و وزارت داخله علاوه بر اینها بلل همت در آسودگی و رفاهیت اهالی خواهد نمود.)

آقای میرزا عماد - از البوت جمعی آمده متظلمند زاهر آ حکومت آنها بر آنها سخت گرفته که چرا بمجلس عارض شده اند.

آقای شیخ حسین شهیدی - نقداً حاکم البوت بر اهالی بطوری سخت گرفته که جمعی فرار آ آمده اند و در مجلس متظلمند.

آقای شیخ حسین - یکی از مقصود نظامنامه داخلی ما این مطلب است که مسئله که مطرح مذاکره

شد هر کس یکدفعه حق رأی دارد این ترتیب لازم است رعایت شود.

آقای شیخ ابراهیم - نظامنامه ایالتی اختتامش بطول انجامید باید اکیداً اقدام شود بلکه زودتر این نظامنامه بولایات فرستاده شود و تکلیف حکام معلوم گردد.

رئیس - البته فرستاده میشود چیزیکه هست اتمام نظامنامه وزارت داخله هم خیلی اهمیت دارد باید آنهاهم تمام شود که تکلیف آنهاهم معین شود.

مطلب دیگریکه امروزه از تمام الزم است ترتیب کمیسیون مالی است (گفتند باید اعضا را تغییر داد) قرارداد در اطاق خلوت گفتگو شود و ترتیبی در کمیسیون مالی داده شود در اینموقع نظامنامه وزارت داخله قرائت شد.

حاجی محترم السلطنه - بسمت معاونت وزارت داخله مجلس مقدس آمده ورقه که از طرف وزارت داخله مجلس نوشته شده و دوا بر از داشتند مضمون ورقه این بود حساب الامر قدر قدر اعلی حضرت هما یونی ارواحنا فداه حاج محترم السلطنه بمعاونت وزارت داخله انتخاب و از فرار همین رقبه بمجلس معرفی میشوند (همگی تیسریک گفتند) ایضاً محترم السلطنه رقبه دیگر از طرف وزارت داخله که در جواب رقبه مجلس نوشته شده بود ارائه داشتند آقای سید محمد تقی قرائت نمودند که خلاصه آن باین مضمون بوده رقبه مجلس در باب کسند واصل گردید در حضور وزیر مخصوص و اقبال الدوله و حاج امین الضرب و معین التجار مذاکرات لازمه شد بحال تا اندازه تهیه شده بقیه هم تهیه میشود امید است تا فردا عصر خاطر شریف و کلاه عظام از این حب آسوده شود.

رئیس - از قرائتیکه گفتند تهیه امشب را دیده اند از برای نان تا چند روز دیگر هم تدارک شده.

محترم السلطنه - در باب احضار حاج آقا محسن بن تلکراف پیش رئیس فرستاده شده بود همین دوماه روزه از عراق حرکت خواهند کرد در باب قوام الملک بر عراضی هم تلکرافات اکیده شده خاطر آسوده دارید که همین چند روزه حرکت خواهند کرد و ضمناً هم چند تلکراف است خواست شده در کمیسیون مخصوص قرائت و مذاکره شود و متولی باشی حضرت معصومه هم احضار شده اند در باب صولة الدوله هم فرمودند فعلاً بجهت آسایش حالیه مردم برای ترتیب حرکت قوام الملک مشغول هستم البته بعد از حرکت قوام الملک آنچه لازمه آسایش و مراعات حال صولة الدوله است خواهد شد دیگر چون وزارت داخله در این چند روزه مشغول خواندن نظامنامه انجمن های ایالتی هستند مخصوصاً فرمودند که بنده خواهش نمایم از اعضاء محترم مجلس مقدس که هر چه زودتر در تصحیح و تنقیح و تصویب نظامنامه وزارت داخله مجاهدت نمایند که عاجلاً تمام شده و دستور العمل حکام با نظامنامه انجمن های ایالتی هر دو به ایالات فرستاده شده رفع این احتشاشات شود.

حاج امام جمعه خولی - از این بیقام جناب وزیر داخله خیلی امیدوار شدم و معلوم میشود که خیال موافقت دارند زیرا که امنیت ولایات بسته باین دو نظامنامه است.

آقای قاضی زاده - یکی از مطالبه فیهر سبیکه

بوزارت داخله فرستاده شده بود مسئله غاصبانه است که بهین حال باقی است.

حاج محتمم السلطنه - امروز اقدام نموده و آن شخص را که باید در اینخصوص ملاقات کنیم خواسته و مذاکره میکنیم نتیجه اطلاع داده میشود در باب استرداد اسرا هم فرمودند خواهش شود که قبول زحمت نموده یک کمیسیون ترتیب بدهیم رایسری است بنظر برسد و از روی شور و مشورت اقدام در این باب شود.

حاج شیخ محمد باقر - یکی دیگر از مطالب مهم در خصوص خواجهای مکونی خواجه شکر افه و خواجه میرزا قلی و خواجه امامقلی و سایر خواجه ها که سد طرق عراق و خوانسار و گلپایگان را نموده اند و شب و روز در مقام قتل و غارت میباشد و سه سال است مراضی اهالی آن حدود در این باب میرسد و تمام بواسطه رشوه بسماعه میگردد و باید در این باب تاکنون اقدامات واقیه نشده و همچنین از اشرار خوانسار که شب و روز در مقام اغریت اهالی خوانسار و مشغول سد طرق و قطع راه عابرین سبیل میباشد اتصالاً تعظم شده کسی تاکنون در مقام رفع و دفع این اشرار بر نیامده است امید است از اقدامات عاجله امنای دولت و ملت رفع مقاصد بکلی بشود.

حاج محتمم السلطنه - در این خصوص هم یک یادداشتی از طرف مجلس محترم بوزارت داخله نوشته شد البته اقدامات صحیح خواهد شد.

آقای تقی زاده - یکی دیگر مسئله مجازات آصف الدوله است که مانده چون مسئله استرداد اسرا را با مجازات آصف الدوله از هم جدا کردیم باید سر بآماجرات آصف الدوله اقدام شود. (چون آقای محتمم السلطنه از تفصیل تعیین مدت برای استرداد اسرا و مجازات آصف الدوله مستحضر نبوده است) آقای رئیس مناب توضیح چنین تقریر کردند - بلی در چند روز قبل پس از مذاکره زیاد یادداشتی از طرف مجلس صادر شده بجهت استرداد اسرا (۴۰) روز وقت و مدت برای صا که و مجازات آصف الدوله ۱۵ روز وقت معین گشته و برای وزارت داخله فرستاده شد.

حاجی محتمم السلطنه - این چند روز که جناب وزیر داخله وارد شده اند همه میدانیم که چه قدر مشغولت داشته اند و تمام را بپوش فورت وقت اقدام باصلاح کارها میفرمایند باو طبیعت الامر قنایم داین مطالب که باقی مانده از طرف مجلس یادداشت شود این (۱۵) روز مهلت که برای معاکه و مجازات آصف الدوله معین شده در زمان وزیر داخله سابق بوده حالا باید باقتضای وقت تغییر داده شود.

آقای تقی زاده - در مطلب است که یکی برای مجلس از اهم امورات یکی برای دولت اما اولی مسئله آصف الدوله است که مدت سه ماه پیشتر با کمتر بمذاکره آن مشغول شدیم و دو تمام روزنامه های دنیا نوشته شد حالا باید حکم بجهت پرای اینقرار بدهیم این است که بمذاکره مذاکرات زیاد و خسته شدن تا (۱۵) روز قرار شد معاکه و مجازات آصف الدوله قطع شود حتی بنده تصریح کردم که باید وزیر داخله وقت اصلاح داشته باشد و نیوسرگرفت شده که تغییر وزارت ربط بوزارتخانه ندارد باید تمام اجزا و دفتر آن وزارتخانه بطوریکه در همه جا معمول است مشغول کار باشد و این پانزده روز وقت که معین شده بود در دو سوم یادوم آن تغییر وزارت حمل

آمد حال میشود آن دو سه روز را بر آن مسند افزود. کرد اما مطلب دوم که خیلی اهمیت دارد برای دولت اهمیت آذربایجان است از بیات طرق و شوارع و قشون و خود شهر تبریز البته از تلنگر المانیکه رسیده معلوم میشود که چقدر ما مجاهده کرده ایم که ملت به پیوجوه مداخله در کاری نکنند و منتظر اقدامات دولت باشد چونکه حکومت آذربایجان اظهار داشته بود که من اقدام نه ازم مامم اقتدار داده این دو دوزخ نهایت سعی و کوشش کردیم که ملت ابتدا مداخله در امور نکنند و در مقابل این زحمات قوت العاده قرار گذاشتیم که وزیر داخله هم جدا اقدامات لازم در امنیت آذربایجان ورسیدن حقوق قشون آنجا بعمل آوردند.

حاجی محتمم السلطنه - البته باید اقدامات لازمه بعمل آمده و امنیت داده شود اما این مسئله بدیهی است و قتیکه در شهری انقلاب باشد حواسی آن شهر هم شبهه ندارد منتظر خواهد شد و این فقره مدتی است در آذربایجان جاری است پس بجهت رفع این انقلابات مدت لازم است و تا فواین حکام و مجتمهای ایالتی فرستاده نشود مشکست آن نتیجه واقعی بعمل آید ولی باقتضای وقت لازم است اقدامات واقیه بشود.

آقای میرزا محمود خوانساری - سر از نموب مجلس در باب موقوفی تیولات و تسوچس و غیره لایحه نوشته شده نزد وزارت داخله سابق فرستاده شد که بعضی همابونی بوشع شود اصال کردند و یکی از اسباب مزل ایشان همین بود و حالام از طرف مجلس بجناب لایز دقتند در این خصوص نوشته شده بمخوامم بناتیم اقدامی در این باب هه یانه.

رئیس - چون سر بسته نوشته شده بود لایحه که چهار فقره در آن متدرج بود جواب داده شود حالا جناب محتمم السلطنه پرسیدند آن چهار فقره کدام است بنده مختصراً توضیح کردم البته این چهار فقره را بزودی انجام خواهند داد.

مستشار الدوله - خواست دارم جناب آقای میرزا معبود و سایرین همه مطالب را یک وزیر رجوع نمایند حالا اگر ملاحظه رئیس الوزرائی میشود از این حیث در این مسئله دخالت ندارد این مسئله موقوفی تیولات و غیره راجع بوزارت مالیه است باید اولاً با ایشان رجوع نکرد ایشان به رجائی که باید رجوع کنند خود میدانند.

صدیق حضرت - از قرار معلوم دفتر وزارت داخله مرتب نیست بجهت لایحه موقوفی تیولات و غیره ورنه که در باب آصف الدوله نوشته شده بود میگویند در دفتر نیست این دلیل بر بی ترتیبی دفتر است این برای اینست که اگر از اجزای موقوفی مؤاخذه بشود میگویند میرویم با داره دیگری چون ترتیب و نظمی اف برای ادارات نیست شنیم که نه از در باب موقوفی شد خیلی مشغول شدیم که معلوم است کارها بهتر خواهند شد.

اجزاء دست از کار کشیدند و گفتند که نه از نباشد ما حاضر نمیشوم در ثانی باز نه از بر قرار نمودند و ثالث اینکه همین اجزاء از دیوان باسامی مختلفه موجب و حقوق دارند خوب است اعلانی بشود که هر کس در هر اداره مشغول خدمت است و قتیکه آن آن اداره خرج شد حقوق او

بریده میشود.

حاج محتمم السلطنه - این بنده دو روز بیشتر نیست که بیست مآوئی و زوات داخله برقرار شد و همین قدر ملاحظه کردم دفتر ایشان خیلی مرتب است حال به علت این مآوایه داخل دفتر نشده نمی دانم این راجع بوزیر داخله سابقست و ربطی بوزارت خانه ندارد اما عریاب حقوق اجزا بنده مآوایه و در وزارت عاریه بودم میدادم اجزاء وزارت داخله هیچکدام دلوای حقوق معین نیستند دروزر ملاحظه کردم در وزارت داخله بشیراز چند نفر از اجزاء حقوق همگی به و هزار تومان نرسیده اما در باب نه از در فرنگستان چون اسباب و لوازمات همه قسم فراهم است و موجبات حمل و نقل زیاد و آسان و وسعت کار هم معین اینبار را نمیشود با این ترتیب حالیه قیاس با نیازات نمود روز اول که جناب بتابک اعظم آمده بودند خواستند که نه از را موقوف دارند اما بتجربه معلوم شد که نمیشود زیرا که اغلب اجزاء با آن کم بودن حقوق و نبودن اسباب بکار نمیرسند فریبند نزدیک است که بکلی رخت کار از هم متفصل شود لذا دوباره برقرار کردند ناآشانه بگذار تبیین حقوق و بودجه وزارت خانها البته موقوف خواهد شد.

احسن الدوله - بنده عرض میکنم بعلوا حلوا گفتن دهن شیرین نمیشود چه موجب و حقوقی مال پارساله که از میان رفته امسال هم که معلوم نیست بدنه اگر نباشد نه از هم نباشد باید کشی و کلاه بفرشند و خرج کنند.

آقای میرزا محمود خوانساری - میخواهم جواب آقای مستشار الدوله را عرض کنم چند عریف بانجمن مراضی از بابت تیولات آمده بود از آنجا رجوع بوزارت داخله شد بنده هم آن ملاحظه در باب موقوفی تیولات و غیره بمعاون وزارت داخله اظهار داخله تکلیف خواستم.

آقای میرزا مرتضی قلیخان - چون چند روز قبل در مجلس از بیات لایحه موقوفی تیولات و غیره مذاکره شد جناب وزیر مالیه گفته این لایحه بوزارت داخله طامه شده باید از آنجا مطالبه شود مامم باین ملاحظه عریاضی که راجع بسطه تیولات بود بوزارت داخله رجوع کردیم.

مستشار الدوله - بلی آن لایحه باید از وزارت داخله مطالبه بشود ولی در خصوص عمل مالیه هر چه باشد فقط باید بوزارت مالیه رجوع شود.

رئیس - جناب محتمم السلطنه یک کاری دارند که باید در آن اتفاق مذاکره شود و یک تفکرانی قوام الیک کرده اگر صلاح است قرات شود.

آقای مستشار الدوله - تلگراف قوام الیک را که بعنوان مجلس مقابله کرده بود قرات کردند مشعر باینکه اگر چه چند روز است من از خدمت استعفا دادم اما بجهت رفع شبهه و معلوم شدن باینکه تاکنون به خلاف مشروطیت رفتار نکردم اظهار میدارم از فراری که شنیده میشود اشتباهیکه هو تلگراف منته متصنعه و جمعی از اهل جهرم که در انجمن استادیه فلسطین تهران هستند متظلمند که نسبت بآنها از من تمدی شده است لهذا عرض میکنم اگر این تشکی از بیات سابق است با آنحالیکه من در تهران متوقف بودم بهتر وقتی برای احقاق حق ممکن نبود و اگر برای این دونه است که من داخل

احسن الدوله — حالا این حکومت تغییر

کرد اما باید به بینیم اگر بعد از این نزاری فیما بین قزاقها و آنها شد کی حکم خواهد کرد.

محتمل السلطنه — حاکم حکم خواهد کرد در خصوص موقوفی تیولات و جشن چون بعضی ملاحظات بایست رعایت شود قرار شد هفته دو روز مجلس ازوزرانه عقد شود و در این خصوص مذاکره شود و نتیجه مذاکرات بمجلس معتمد اخطار گردد.

آقامیرزا محمود خوشنویس — سابق هم

عرض کرده ام که ارباب قبول تصرف میکنند خوب است تلگرافی در این باب شود که عیاله آنها دست از تصرف نگاه دارند.

محتمل السلطنه — تلگراف شده است که کلیه

در حال مالیات غیر از وزارت مالیه کسی تصرف ننماید

آقامیرزا محمود — عمل مالیه موکل برای

مجلس است آباوزرانه میتوانند مداخله نمایند.

محتمل السلطنه — تکلیف وزارت که آنچه

را صلاح میداند بمجلس اخطار کنند و در باب تلگراف آذربایجان در خصوص تعیین طرق و شوارع و شهر بجناب نظام الملك مخصوصاً و سایر حکام عموماً تلگراف فرمودند که حالا که از طرف مجلس محترم چنین اقدامی شده است که انجمنها دخالت در امورات نکنند باید حکام کمال مواظبت را در تنظیم و تأمین رعایت نمایند تا نظامنامه برسد در باب تلگراف زنجیان هم تلگرافی بمظفرالدوله شده است که اقدامات لازمه بعمل بیاید در خصوص بختیاری ها هم فرمودند مشغول اقدامات هستند چون عارض زیاد دارند ترار کلی داده خواهد شد و برای اختلافی که مابین خوانین آنها شده بدو آلام است بجهت استقرار حکومت اقدامات مجدانه شود و در این مسئله هم اقدامات لازمه خواهد شد و در خصوص این تلگرافی که از تبریز رسیده است فرمودند عرض کنیم با وجود این باور حسن مساعدتی که از طرف مجلس دولت شده است مجدداً باز همچنین تلگرافی رسیده حالا باید و کلاهی عظام خصوصاً و کلاهی آذربایجان اقدامات لازمه نموده که این محظورات مرتفع گردد و تلگرافی هم متولی باشی قم نموده اند که مضمون آن این است بعضی زیارت تلگراف هم صبح شب حرکت خواهیم کرد و راپورت تلگرافی هم آمده است که متولی باشی در شرف حرکت است جمعی از علما و تجار در خانه متولی باشی جمع و اظهار میدارند که تمام دلوائی ما بواسطه ایشان محفوظ بود و همچنین جمعی در تلگراف خانه متعصنند اگر جلوگیری نشود تولید فساد خواهد شد.

احسن الدوله — در این تلگراف دقتی

لازم است به بینیم اگر متولی باشی امشب بمیرد خلق قم بمجلس توجه خواهند کرد.

محتمل السلطنه — مقصود از این تلگراف

وراپورت استعمار خاطر و کلا عظام بود جواب هم داده شده است (در این موقع آقا سید محمد دقتی راپورت تلگرافی تبریز را قرائت کردند که مضمون بود بر اینکه بعضی از اهلای تبریز لباس مخصوص از برای خودشان ترتیب داده و هفته دو روز مشغول تهیه اندازی و مشق نظامی هستند شب گذشته کاظم نام پسر اصغر دولت کر که یکی از اشراف معروف است معاصف شب سکرت ها شده و چهار قبضه تفنگ دیوان را از آنها گرفته و جناب نظام الملك هم دیروز وارد شهر شد مردم هم بدیدن ایشان میروند.)

سیدالاحکما — بنده بعضی شتولات از وزیر

چنگ و وزیر تجارت داشتند آن روزی که وزراء حاضر شدند ممکن نشد شتولات خود را اظهار نمایم خلاصه است معاون آنها را بفرمودیم تا آن شتولات بشود.

رئیس — این مطلب مذاکره شد که هرگاه کسی باید از یکی از وزراتخانهها شتوال شود بایست قبل از وقت بآنها اطلاع داد بعد از آن آنها را بفرمودیم طوری نشود مگر آنها حاضر شوند و مطالب بدون ترتیب و عدم مسبقیت مهم میماند.

(در این موقع بقیه نظامنامه وزارت داخله که در روز پنجشنبه قرائت شده بود خوانده شد در بین قرائت نظامنامه لایحه از طرف انجمن اتحادیه فلاس بمجلس رسید بر حسب اظهار رئیس قرائت گردید مضمون لایحه افسار برد و مطلب داشت یکی اظهار تمسک در کی از عدم تعیین هر یک قوام الملك واقفان آنها بهین اندازه از تأمینانی گذشته شده است و اظهار اینکه اگر حالا نتیجه اقدامات مجلس مقدس در رفع تمذیبات قوام الملك ظاهر و مشخص نگردد احتمال می رود مجدداً هیجانی از انجمن ها بظهور برسد دیگر ایراز همت هیورانه که از ایل شاهسون بدادنی که در این موقع اجساما حاضر شده اند و مگر هر خانه داری دو خروار گندم بظهران آورده و بقیه عادل بفرودند و باین ترتیب بیست و چهار هزار خروار گندم خواهند آورد اکنون هم گندم بتوسط ایل شاهسون آورده شده است بگذر گشته کمیانی مقرر شده که تحویل بگیرد امید است این حال از طرف مجلس مقدس نظر توجهی بحال این جمع مطول فرموده که موجب تشویق آنها فراهم شود پس از قرائت لایحه و کلا ا هزار همراهی و لزوم رفع تمذیبات از آنها را فرمودند.)

احسن الدوله — چیزی گفت باید یک

مطلب ملحوظ باشد که هر کس فرستاده میشود کسی نباشد که بدتر از حاکم سابق باشد.

رئیس — نظارت این مطلب راجع بمجلس شورای

ملی است البته باید رعایت این نکته ملحوظ گردد.

آقا سید محمد دقتی — معلوم است عموماً

از اهل شاهسون بقصدای منون و متشکرند ولی باید دانست که این امتنان نه از آن باب است که آنها گندم خواهند آورد بلکه از آنجهه است که هر ایش و تعلیمات آنها صحیح است و بر و کلا عظام لازم است که در رفع تمذیبات آنها اقدامات لازمه بعمل آورند البته هر کس تظلم صحیحی بمجلس اظهار کند بر مجلس لازم است که جداً رسیدگی کند در خصوص قوام الملك مذاکره شد که باید جواب تلگرافی که بمجلس کرده است داده شود که تاخیر این جواب را بهانه هم حرکت خود قرار ندهد (در این موقع محتمل السلطنه معاون وزارت داخله وارد شد.)

محتمل السلطنه — در باب تعلیمات شاهسون

بدادنی چنانچه عرض کرده بود مشغول بودند ریاست آنها از رئیس سابق شد خود بنگونیک هم تصدیق نمود که اختلاص تکالیف نظامی و حکومتی امر مشکلی شده بود این مطلب از اول هم غلط بود عیاله نایب الحکومه جدیدی از برای آنها فرستاده میشود گویا شاهزاده من الدوله که سابق مسبقی بوده برود **صدیق حضرت** خوب است بگذر از طرف و کلا این ترتیب را بایل شاهسون بدادنی ابلاغ نماید.

بفرمودیم و چون اینکه عظام هزار تومان از باب حاکم الحکومه پیش قسط و غیره دهام چوب کرمه اخذ نمیکند مگر از عیاله تسک مالیاتی گرفته و از برای بارسله هم تعلیف داده در این صورت مستحق است که طرف مجلس مقدس و دولت مأمور بیاید و تحقیق نمایند اگر از کسی یک تومان گرفته شده عروض ده تومان می دهد و اگر خلاف مواظبت در این باب معلوم شد سایر عرایض آنها را هم بجهت مطلب قیاس کنند.

احسن الدوله — مگر انسان مجبور است تا

وقتی که بکشت بلوغ رسیده و ریش ویش هم در آورده بایست خود در یکجا دفن شود قوام الملك بیاید برود در جای دیگر حکومت کند.

وکیل التجار — بنده از سابق میخواستیم

بداشتی در این باب نوشته و بمجلس مقدس ارائه دارم و حالا عرض میکنم که بیست سال است در بین یکجمله شغل حکومت و مالیه دور میزند حال چه عیب دارد بجهت امتناع باین عده یک تغییری بدهند و وسعتی داده شود شاید سایرین بهتر توانستند از عهد بر آیند.

(در این موقع حاج امین الضرب — ورود بمجلس

نموده رئیس اظهار فرمودند به بینیم جناب حاج امین الضرب چه خبر خوشی از باب گندم و عمل نان میدهند که اسباب اطمینان شود.)

حاج امین الضرب — دیروز گندم برای

خودمان از قم و جا های دیگر رسیده و بنا نهاد داده شد امروز هم که رقیم دربار بجهت مطالبه باقی گندم که باید دولت و ملاکین بدهند بعضی اقدامات شده از آنجمله آن هزار و هفتصد خرواری که قرار بود که جناب اقبال الدوله از باب خالص بدهند و قبال نداده بودند دیروز هزار خروار و کسری آن را بعمل حواله ندادند و هفتصد خروار آن را هم خودشان گندمی داشتند که گفتند برای احتیاط ذخیره شده از آن گندم داده و از کیانی نوشته گرفتند که هر وقت آن گندم را خواستند کیانی بدهد در صورت امینوارم انشاء الله دیگر سال نان بهتر شده و مردم آسوده شوند (در این موقع مجلس علنی ختم و رئیس با محتمل السلطنه و سایر کلاهی عظام رفتند باناق دیگر برای مذاکرات طابال لازم.)

مذاکرات روز شنبه ۲۷ ربیع اول**دارالشورای ملی**

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۲۷ آقامیرزا لاهر قرائت کردند.

احسن الدوله — چنانچه در عمل نان از

طرف مجلس اقدامات مفیده بعمل آمده که عیاله گندم بیضارخانه ها برسد و رفع اغتشاش بشود خوب است در کیفیت نان هم از طرف مجلس اقدامی شود که باینکه گندم خالص بیضارخانه داده میشود جنس صحیح برسد داده شود که اگر باین ترتیب نان منشوش برسد داده شود تا فاصله یگانه دیگر لایه نصف خلق تهران تلف خواهند شد.

حاج محمد اسماعیل آقا — امروز مفتش

کیانی چند فقره نان از چند دکان خیابانی محض نمونه آورده بود خیلی هم منشوش بود. قرائت شد از طرف کیانی مفتش صبح از برای تحقیق معین خود و از هر دکان خیابانی قشلی ظاهر شد و مرکز اطلاع بدهد مجازات و سیاست سخت بعمل آید.